

Ki ez az angyal?

Deák László: *A felejtés angyala*

nyilatkozzék meg akár-miféle formában, rajzolva, festve, írva; a költészet titkai: törvények és meseszavak; e misztériumokról ezért erősen odafigyelve ajánlatos tudakozódni. A világot, mondja például Cézanne, tekintsük pusztán tárgy gyanánt, minden rendszeres gondolkodás vagy rendszertelen érzelmi momentum közbejötte nélkül. A külső természetben ugyanis minden a félgömb, kúp és henger formájára van megmintázva. Valóban: a geometria (a hagyományos) festészetben olyasmí, mint a grammatika az írásban. Csakhogy Cézanne itt nem áll meg. A félgömb, a kúp, a henger vászonra vitelének tudását valamiféle *összismerettel* azonosítja, vagyis eszerint a festészet nyelvtanában járatos művész akár a teljes teremtést megismételheti. Ezzel szemben a festés vagy éppen az írás nagy mimusjátékának szereplői alighanem kivétel nélkül a saját valóságukat követve jutnak el, már ha eljutnak egyáltalán, a műhöz; az odáig vezető kálvária természetesen hosszra és a szenvedés mértékére nézve is annyiféle, ahányan nekivágnak. A hirtelen természetű Cézanne (a kubisták ösatyja) talán csak azt akarja üzenni, hogy legyünk egyszerűek? Ő különben sem magyaráz, sokkal inkább szemlél és megold. A tisztán látó nyugalom az, amely az élet lendületének, apró rezdüléseinek és véletleneinek felfedezéséhez biztosítékul szolgál; s már eleve bizonyos masszivitást feltételez. „Már láttam valahol ilyet. / Valamire emlékeztem. / Neve itt a nyelvemen” – írja Deák László a *Sivatagi évad*ban.

A mű ára: az élmény pusztulása. De az áthasonulás változatait meg nem lesni, mert-hogy ezekben igenis dúslakodik a művé-

NAP KIADÓ,
2009

szet, borzasztó csodapazarlás volna. Cézanne és Deák: nagyon is tisztában

vannak saját valóságuk mélységével és határainival, és az alkotás számukra nemcsak rejtélyes szűz zugoly, a napi nyomorúságból fölemelkedő elvont szépség, hanem pusztá építmény is, konstrukció és geometria. Badarság volna a párhuzamot az erőltetésig vinni, de hát mindenki tudja: ha a szerkezet és a mértan mellé nincs a színkavalkád: Cézanne azonmód kisenyved. S miről beszél Deák László? „Mint-ha az asztalt szüntelenül lefosztanák. / És újra megrakjuk régi őszök ízeivel, / Vörös hússal, borral, aranylól, mézes gerezzel” (*Voltunk, ha vagyunk*).

Íme a szellem által létrehozott sziget, az érzékeinket kielégítő konstrukció valóságosan kirajzolódó körvonalakkal. A dokumentált látomás: *A felejtés angyala* szerzőjének sajátos szólásmódja, amelyben a valóság epikaszerű elemei, anekdotikus esetlegességei, a magaslatos jelentés és a hangulat hol siralmas, hol kedélyes igazságai ölelkeznek egymással. Az ember persze vágyakozhat és intellektualizálhat, néha viszont vehemensen szeretne olyannak látszani, mint amilyené nem tud lenni, s akkor játszik. Érzésekkel, pózokkal, logikával. A játék közvetlenül és a maga elvont rendszerében, nem madártávtatból, hanem testközelségben figyelmet követel, rendez, kijózanít. A csúfolkodó, dévajkodó lélek üzenete az, hogy saját egyéniségünkön túl egy kicsit mindnyájan behajthatatlan követelés is vagyunk. Képzeloerő kérdése az egész, de semmi sem kárpótol azért az arcért, amit talán egy életen át hordhattunk volna, csakhogy valami folyton elsodorta. „S ha játék sem lesz, mi marad akkor?” – kérdezi Tolsztoj. Mintha az

ő ráolvasó ijedelmét fűjné el Deák László a *Folyókrul* vagy a *29 Klee-rajz* című versekben.

De ne tévedjünk. Noha Deáknál nem két, nem három versbe belerejtett porció; nem mellékszín a játékoság, és a *Házi víziók* egy részletként a gyermeki szüntelen *másra-vágy* sem esetleges kiszólás („Jönne hozzám / Mennek hozzá / Itt lenne / Ott lennék”) – könyvének egésze azonban mégis valami teljesen más; a szívvrázó tragédia és a kopár tárgyilagosság színterében munkára fogott költői talentum próbája. Mondhatni, egy végtelenül triviális, ugyanakkor mégiscsak tébolyos érzést fordít ki és épít rá egy igen erős, sőt: perceként időszerű drámát.

Mondják, az Isten kertjének kevés gyönyörűbb termése van az embernél. Ám e szép régi ideában ott a blamázs; az, hogy e pompásra sikeredett teremtmény lényege, tartalma, szubsztanciája, magyarul: a külszín fedte lélek minden róla való ismerettel együtt: titkos, rejtélyes, szinte idegenbeli lakó. Nem ismerjük, s teljes valójában talán soha nem is fogjuk megismerni. De hát e titokzatos, újra és újra megfejtésre váró szerkezet híján hova lennének a filozófusok, a festők, a zenészek és mind a többi lélekbűjők. Összevéve: hova lennének a poéták? Az írás: lélek, betűkbe téve. Nos, e cingár igazságon és triviális érzésen fordít egyet Deák László. Az a költészet, amelyet *A felejtés angyalában* árad, voltaképp a test krédója. Vallomás a test és a tárgyak széttöredezéséről. A test mint természeti képződmény: akár a gótika; hihetetlenül gazdag formáció, nemkülönben a lélek: színben, érzésben, elügyetlenedésben s gigantikus energiákat sejtetve – örök-egy téma. A jellemző praxis Deáknál az, hogy ő a test leltárától, a corpus hitelkeltő háttérétől, kevés sütkérezésből s annál döbbenetesebb tragédiákból kiindulva jut el a szubtilis gondolatig. De test és lélek kontroverziája nála is csak látszat. Műveiben a külső élet megszentelt vagy kicsúfolt történéseit, szenvedéseit és a szenvedések szüneteit alig kimondható asszociációk örvénylik körül. Fázó test, kíméletlenül őszinte lélek: ebben állna Deák titka? Hogy érzékszerveinek kibogozhatatlan sugallata az epikai való-

színűsége vetül? Ha van értelme emlegetni itt a realizmust, akkor azt lehet mondani, hogy Deák László az erkölcsi következetesség és a szüntelen testi-lelki próbatétel realizmusát írja.

Az ember szeretheti a természetet, irtózhat is tőle, terveit azonban legfeljebb csak megzavarni tudja, megghiúsításukra sosem lesz képes. Nem lehetséges legyőzni sem egy maréknyi port, sem a csillagvilág beláthatatlan gépezetét. A nagy próbatétek egyikének ábrázolása, amint a véges és a végtelen félelmes párosa farkasszemet néznek a *Wols-variáció*-ban, Deák egyik okvetlenül megjegyzendő költeményében. Azt írja: „Fárosz sugára vetül az éjféli óceánra. / Fordíts háta a parti káosz-nak, halász! / Bukó hold himbál feletted öröktől való választ. / (...) Minden mindenre emlékezik.” Az élet elenyésző vagy jelentősebb eseményei közepette majdnem mindig alakot ölt bennünk az emlékezet; egy hely, egy pillanat, s néha csak egy gondolat is olyan változásokat kezdeményez, hogy egyszerre megfordul a világ körülöttünk. „Napja sincs, hogy a szó megszakadt, és érintetlenül / Rakódik azóta, zúzmarásan, deresen a szélekre, hajlatokba, / Mintha némán felhalmozhatna valami gyönyört az idő” (*November 22.*).

Izgató és kiélezett helyzet egybevetni az idő képeit. Ugyanazt a dolgot a múltjában és a jelenében is látva: ez arra buzdít, hogy elhiggyük, a dolgokat átgyúrja ugyan az idő, a róluk őrzött képeket alig. A halandók elképzelései és tettei talán anyagot, talán arcot cserélve, de újra és újra életre kelnek. Rettenetes félreértés lenne a folyamatot egy végtelenségig hengeríthető cernagurigának látni. A határállomás, a jelenben az a pont, amelyben múlt és jövő összefut, és minőségileg azonosnak mutatkozik, nem egyéb, mint a szépség. Persze a szépség is fakul és kisenyved – ám új szépség jön a helyébe; ez a pillanat és az örök-kévalóság kiiktathatlan egysége. Az *Egy gyomnövény-kert* épp e tudomásul vett egységet teszti. Új szépség? Mi is az voltaképpen? Virág? Egy ragyogó szempár? A világot bíborba borító naplemente? Sehogy másként nem vágjuk keresztül magunkat rajta, mint

éppen annak fölfedezésével, hogy a szépség tűnődés is; azért felszabadító és nyomasztó egyszerre, mert hódolóit igencsak szereti megfaggatni. „Borzongok, ha tiszta, áttetsző a szándék” – mondja a költő, de az *Egy gymnövénykertről*, akár a romlás szózatának refrénjeként, mindegyre visszhangzik a kérdés: „Szépség! Miért hullasz szét?” A szépségről szólva tehát nem olyan összességről beszélünk, amihez nincs mit hozzátenni. *A felejtés anygala* a fájdalomban fűrösztött testre és a sebzett szépségre reflektál, az élet groteszk és tragikus képeit elegyítve. Szürke prózát és emelt líraságot váltogat; s végzetig nyilalló poézise gyakran valami objektívnek tetsző hangban nyer kifejezést.

Valahára is a szó olyan, mint a fény elé tartott papír – ha rajta van a jel, méghozzá a gyötrelomból kifaragott jel, akkor nem volt felesleges takarni vele a fényt. Sőt a fontosság teherpróbáját is elbírná. Erről a szavak iránti bizalomról és íráserkölcseről sokan elmondták a magukét: ki gúnnyal, ki magasröptűen. Furcsára alkotott lelkület az emberé: Isten után ő a szavak egyetlen birtokosa. Mégis: vajon hányan osztják Deák László abbéli véleményét, hogy „...nehéz szót érteni, és talán nem is le-

het. / A váltó idő mohón fölhabzsolja a kedves lényeket”? Mi árulkodik inkább a lényegről: a tűrés vagy a ragyogás?

Az embert összezsugoríthatja a kín, az eszmélet azonban szédületes erővel hazudtolja meg gátjait. A reggeleknek csak egyik csodája a napfény: az újrakezdés, a jelhagyás szándéka legalább ilyen magas rendű csoda. A megpróbáltatásokkal teli kalandregényből jött Pangloss mester álarcában szózatra kapva deklamálja a szerző: „Létünk értelme az ismeret ismétlése, törvénné emelése, összezúzása, / Majd az ismeret rend szerinti újraalkotása, törvénné emelése, / Mindaz, amiből a szépség, boldogság, igazság és erény származik.” Nem, nem szükséges rajongani a modellt, vagy cinikusan azon fantáziálni, hogy elpuhult lélek a költőé. Különben is, a java íróeszközök hangja, az eredeti hang legfőképp a kalapácsütéshez hasonlít, és az űr csóvjája egyszer mindenki elé odarajzolja a sejtelmes fénykört, amelyben megjelenik az angyal. S az ember átnyújtja magát az angyalnak, és akkor menten ki fog derülni, hogy hova lesz a repülés, és az is, hogy ki ez az angyal.

KELEMEN LAJOS

Tematikus életteljesség

Fecske Csaba: *Akinek arcát viselem*

leplezetlen kíváncsisággal vettük kézbe Fecske Csaba új,

Akinek arcát viselem című versgyűjteményét. S hogy a szerző kötetébe – melyet Máger Ágnes szentívű rajzai díszítenek – istenes verseit gyűjtötte egybe, csak fokozta kíváncsiságunkat. Bár az utóbbi időben felkapottá lett a tematikus kötetek közreadása, irodalmi berkekben istenes versekkel jelentkezni manapság mégse számít bevett szokásnak. A műfaj ugyan nem ismeretlen, sőt szép hagyományai

SZÉPHALOM
KÖNYVMŰHELY, 2009

vannak irodalmunkban, ám az ominózus negyven év s az azóta lábra

kapott posztmodern szemlélet szerint sem tartozik a preferált irányok közé. Választásával Fecske Csaba ezért szokatlan, mondhatnánk merész vállalkozásba fogott.

Istenes versekről lévén szó, a kötet tematikája egyfelől adott, másfelől a hatvankét vers bizonyosság arra, hogy a szerző mesterségbeli tudása révén a tematika határai a poézis bármely irányába tetszőlegesen tágíthatók. Így

lehet, hogy a versek a szakrális, a vallásos érzület mellett egyaránt érintik a magánélet, a biblikus, a történelmi múlt, a filozófia, az elmúlásélmény, a jövőndő vagy akár a szerelmi, a házaseslet sajátos tereit, s mindezt egyszerre a tematika határain belül és túl, s a teremtő pillantásának ajánlva fel a poézisbe mentett emberi élet teljességét. S éppen ez az egyensúlyteremtő képesség, az olykor egymással is ellentétben álló részletek harmonikus életteljességbe való egybefogása, ami korszerű és kifinomult nyelvezetének sajátos használata mellett már évtizedek óta figyelemreméltóvá, egyedien érdekessé teszük Fecske Csaba művészetét.

Verseivel Fecske a pátosz és az érzelgőség eszközei nélkül rajzol istenképet elénk, egy misztikum nélküli, mégis transzcendens erő képét, amellyel nemcsak mint alázatot vagy alávetettséget igénylő erővel kell szembenéznie az embernek, hanem a létezés részeként az ő arcát szinte magától értetődő természetességgel viselő, vele egyrangú lényel: „nyárnak már késő ám ősznek korai / türelmüket elvesztik a zöldek / próbálgatja magát bennem valaki / lélegzeteként hagyva el a földet” (*Nem enyém*).

Verseinek egy részében isten és ember egylényegű kettőssége fogalmazódik meg. A lélek egyszerre az örökkévalóságban élő istené s az emberé, akinek, teste lévén, a lét ajándéka csak a kezdet és a vég közt kiszabott időben adatik meg. Ezzel szinkronban az elmúlásélmény is istent idéző módon jelenik meg számos versében: „nincs út hova / nincs idő mire / Isten mint hibát elkövet / vagyok jelölni tűntömet” (*Üres*). De Babits *Esti kérdésére* emlékeztető sorai is az elmúlásban bujkáló istent idézik: „miért adtad hogyha elvetted / miért vetted el hogyha adtad / mért úgy jó ahogy te tetted / miért hogy minden érted és miattad”, „mint piciny szőlőszem a présben / összeroppanok nem kell hogy értsem” (*Nem kell hogy értsem*).

A köznapi, már-már hűvös tárgyilagosságú, szinte az apokrif misztikát idéző istenkép mellett a kötetben helyet kaptak az archaikus, a szakrális istenképet és biblikus mondanakört

hordozó versek is, így a *Mózes, Jób éneke, Vátrakozás, Dávid, Gábrriel* stb.: „nem engem látsz a tükörképem / a hang enyém a szó Övé / ki nem a föld porában fényben / jár s idéz majd színe elé” (*Gábrriel*). Mint ahogy életrajzi ihletésű opusok is, a súlyos betegség, a halálközeli állapot, a kórházban töltött s az életért folytatott küzdelem időszakából. *Kerub* című versében megejtően szép sorokban vall a házasság szentségéről, mint ahogy a házastársi kötelék megszentelt, holtodiglan érvényes voltáról is: „egy hónap múltán hogy tükörbe néztem / nem ismertem magamra a tükörképben / hát én volnék ez a leépült alak / a hamuszínű bőr a lefityvedt ajak”, „s a bőröm bőrdödnek susogta / mindazt amit a nyelv már képtelen / olyan jó hogy öledben pihenhet béna félkezem”, „elmorzszolsz egy verítékcseppet arcomon / már mindegy is te tartozol vagy én tartozom”. S mi sem természetesebb, hogy a sérülékeny, a kiszolgáltatott értelem emberi létélményéből egy másik, az örökkévalóság burkával védett és vágott isteni állapot felé vezessen az emberi lélek útja. Ám sors és vállalás is ez az út. S ha Istenhez vezet, akkor sem szűnik meg emberi lenni: „szeretni / belefeledkezni – mintha tükörbe – / minden arcba / akkor is ha önmagát az ember / mint lenyűzött bőrt / végül visszakapja” (*Akkor is*).

S ha még az elmúlt időszak át- és átforrósuló csatározásaira, a tematika társadalmi beágyazottságára is figyelünk – mint pl. a kereszténységnek az Európai Alkotmányba való beillesztése körüli vitákra, vagy ha úgy tetszik, állam és egyház viszonyának kiéleződő kérdésére –, akkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy mindehhez egy istenes verseit kötetbe gyűjtő szerző hogyan viszonyul. Fecske egyensúlyt tart az eltérő igények között, kezdve azzal, hogy ökömenikusán és ökonomikusán bánik anyagával. Ökömenikusán, mert a verseiben rejtőzködő istenképzet felekezetektől független, és ökonomikusán, mert művei idevágó részéből a perlekedő, kételkedő, tagadó tartalmú opusokat mellőzte. Az alkotó ember viszonya teremtőjéhez így válhatott közvetlenné és kiegyensúlyozottá.

Isten és ember kapcsolata, isten és költő párbeszéde olvasható a kötet lapjain, s e beszédből a történelmét, sorsát formáló ember világot és túlvilágot kereső szavai is kihallatszanak: „itt ahol talpam a földdel / érintkezik e tűhegynyi helyen / mintha melegebb volna talán / a mindenség fűtetik velem” (*Ecloga-töredékek*, 7). Mint ahogy hallhatók a bizonyosság és a kételkedés örökös felelésének a hangjai is. Lesz-e valaha ember, aki Isten ismeretének birtokába jut? Vagy Isten épp maga az ismeretlen: „a tüskéken tépett gyapjúsálak / az összecsapódó bozót remeg / erre terelte nyáját valaki / nyomok jelek a hiány még meleg” (*Ecloga-töredékek*, 2)? Egy felzaklatóan szép versben vall az örök hiány bizonyosságot kereső, követelő vágyáról: „a hóesés ketrecében várlak / mint megrémült szűkölő vadállat / könnyörül rajtam vedd elém szíved / én már éhen pusztulnék nélküled // nem csillapítod szítod a vágyat / örökös kényszer kerget utánad / hogy létezel én már nem is hiszem / mint megbotozott béka ráng szívem // néma vagyok befelé üvöltök / kiéhezettett vágyak megöltök / csukott ajtaja vagy a világnak / veled csak neve van a hiánynak” (*Se élő, se holt*). Mi hát az isten, kérdezhetnénk a szünni nem akaró vívódások nyomán. Isten a teremő, a mindenható, a csodatévő, a tökéletes lény. Olyan, amilyen az emberek között nincs, vagyunk kénytelenek megadóan tudomásul venni.

Verseiben hol misztikum és természetközelség egymást feltételező jelenléte kelt feszült-

seget: „ajtót nyit a lomb a szélnek / falevelenként nő a csend / van miről szó nem beszélhet / nem jött ide és el se ment // legtöbb ami lehet a van / káosznak látszik noha rend / amihez használom magam / bármit is csak nekem jelent” (*Csak nekem*), hol pedig a szakralitás ontogenezisének és az érzelmek filogenezisének az egymást átható varázsa: „amint lesújt rád elvakít / és megtisztít a szenvedés / Isten arcát világítja / meg a semmi falán a rés // bár mindig csak bántottad őt / reméled fiául fogad / s mint puha meleg kabátot / adja majd rád halálodat” (*Isten arcát*).

Istenes versekről lévén szó, a vers Fecske-nél inkább esztétikai esemény és így lelkiesség, semhogy spirituális támasz, netán idol volna. Ezért érdemes a sorok közt rejtőzködő isten jelenlétén túl a versek művészi minőségét kiemelő poétikum jelenvalóságára is felhívni a figyelmet. A többnyire kötött formákban sorjázó versek közt a kötetlen formák opusai a kevésbé sűrű, ritkás ligetek képzetét keltik. A formák világát, a ritmus, a rím fegyelmét vállaló alkotó a beszédmód eredetiségét hordozó sorokkal avatja csillogóvá munkáját. Ezért, hogy a versekkel találkozáskor a felismerés elevenségével érezhetjük, a kvalitás kipróbált mesterének kötete a Fecske Csabáé, olyan, amely ember és isten viszonyát az esztétikum tiszta fényével világítva be képes minden versszerető olvasó számára élményt nyújtani.

BERETI GÁBOR

Kaleidoszkóp-költészet

Iancu Laura: *névtelen nap*

eggyakrabban használt szavainkkal is jellemezhetnénk egy-egy

irodalmi korszakot. Napjainkban nagy valószínűséggel a viszonyiszavak, illetve a profán, hétköznapi szavaink közül kerülne ki az

KORTÁRS KÖNYVKIADÓ,
2009

a pár kifejezés, amelyeket korunk falára felírhathatnánk.

Sokkal könnyebb azonban megmondani, hogy melyek azok a szavak, amelyeket csak módjával alkalmaznak íróink. Így például a

vér; csillagfény, Uram, egyedül, angyal sokat használt, megterhelt szavaink napjaink irodalmában alig fordulnak elő, ráadásul olyan sűrűséggel, ahogyan Iancu Laura, senki sem használja őket. Amint belelapozunk a *névtelen nap* című kötetébe, az ilyen és ehhez hasonló kifejezések rögtön feltűnnek az olvasónak.

Nem hiszem, hogy pusztán az egykor gyakori előfordulásuk lenne az oka e szavak mellőzésének. Persze a költészet feladata mindig az, hogy a kifejezés újabb és újabb módjain adjon formát annak a néhány témának, amelyek minden emberi sorsot összekötnek: szerelem, halál, haza, Isten. Ehhez valóban szükség van megújulásra. Kellenek az új szavak, amíg mások háttérbe szorulnak, megpihennek. Mégis inkább úgy gondolom, hogy nem a szavak válnak hűtlenekké hozzánk, kopnak el, hanem mi magunk változunk. A szavak jelentésváltozása bennünk gyökerezik. Ezek a szavak azzal együtt válnak például üressé, fájóvá vagy épp nevetségessé, miként az egyén maga is kiüresedik, megkeseredik, cinikussá válik. A szavak sorsáért mindenkor az ember a felelős.

Okkal merül fel a kérdés, hogy egy ilyen fiatal költőnő, mint Iancu Laura, mégis hogy mer már első verseskötetétől (*Pár csángó szó*) kezdve ilyen bátorsággal visszanyúlni ezekhez a szavakhoz. Miért lehet az, hogy nem fél használni őket? És hogyan tud belőlük olyan különleges költői világot felépíteni, amelynek megértéséhez az olvasónak is újra fel kell magában tárnia a szavak valódi tartalmát?

Ezen a ponton, akármennyire nem divat mostanság az életrajz bevonása a művek vizsgálatakor, célszerű rögtön a szerző saját bemutatkozását idézni: „1978-ban születtem a moldvai Magyarfaluban. 1992 második születésem esztendeje: Csíkszeredába kerültem. Azóta *másképp* történnek *más* dolgok. A közös keresztet olykor egyedül vontatom. A legsúlyosabb szálla benne a múlt. A jövő egy remélt töviskorona, amit talán ha fölállítanak a Hegyen: fejemre akasztanak. Budapest a tudomány hona nekem. Szolgálója voltam és maradtam a pedagógia, a kommunikáció, a teológia és a néprajz bölcséletnek.” A csángó-

földi magyarok nehéz sorsát senkinek sem kell bemutatni. Iancu Laura saját anyanyelvéből fakadó többszörös skizofrén helyzete, amellyel először Magyarfaluban, majd Csíkszeredában kellett szembesülnie, minden bizonnyal hozzájárult költői nyelvének formálódásához. Először a román, majd egy a sajátjától sokban eltérő magyar nyelvvel találkoztva kellett rádöbbennie másságára. Ő azonban nem alkudott meg, különbözőségéből kovácsolt erényt. Valami mély dacossággal átmentette, megőrizte saját nyelvét, nem hagyta, hogy elvegyék tőle azokat a kifejezéseket, amelyek identitásának eredeti magvát alkotják.

Ebből eredeztethető különleges versnyelve, amely Iancu Laurát korai költészetétől kezdve jellemzi, s a mostani, harmadik kötetében is megőrződött. Archaizálónak mondható nyelvhasználata azonban komoly kockázatot jelent a költő részéről: ez az eszköz ugyanis különösen finom arányérzéklet igényel.

A veszélyek előtt azonban érdemes költészetének érdemeit kiemelni. Nyelvhasználatának egyik jellegzetessége, hogy a költészet örök témáit töredékes szókapcsolatokba, mondatokba sűríti. Ezek a részletek sokszor nem is a logika, hanem inkább a képzelet és az akarat által illeszthetők össze, többségükben mégis működnek. A különbség bizonyos témákban sokszor csak rezzenésnyi. Helyenként nehezen állapítható meg például, hogy az Istenről vagy a férfiről beszél-e, mivel a lírai én ugyanúgy a kiszolgáltatottság mélyen gyökerező, már-már alapállapotként működő érzését jeleníti meg. Pár téma, maroknyi törött üvegszilánk, amely egy folyton más, mégis egynemű költészetet alkot. Kaleidoszkópszerű, apró darabokból összeálló, egyszerű alapokon nyugvó, mégis szecessziósan indázó poétika ez.

Mint ahogy a korábbi két kötet, úgy a *névtelen nap* is igen egységes, nem igazán lehetne egyetlen költeményt sem kiemelni, úgy tűnik, mintha mindegyik vers ugyanannak, az egyetlen versnek egy-egy részlete volna, amelyet a költő örökké ír.

Formai téren továbbra sem hozott újítást a költő. A kötött formát többen is hiányolják Iancu Laura költészetéből, s úgy vélem, jogosan. Nyilvánvalóan nem arra gondolok, hogy jót tenne, ha verseit ezentúl felező tizenkettesekben írná. A torzószerű formának ugyancsak van létjogosultsága, hiszen mindennapi nyelvünk is ilyen töredékes, szilánkos, mondhatni ez a természetes állapota. Posztnépies, neoavantgárd költészetét mégis jól alátámaszthatnák a szigorúbb formák, a feszesebb ritmika. Szigorúan rendezett, túl komoly világ ez, amelynek kifejezőerejét növelhetné az akár csak töredékes metrika. A jövőre nézve fontos kérdés, hogy Iancu Laura merre indul tovább, milyen irányba viszi el egyenmű költészetét. Eddig ugyanis központosítás nélküli, epikus elemektől mentes szabad verseket írt, melyekben szokatlan szóösszetételekkel (pl.: sorsszagú, sebköltészet, virgonc istenhang, isten-foltok), jelzőkkel gazdagon díszített, asszociatív hangulatot teremtett. A *névtelen nap*ban mindezek mellett erős, expresszív képek, máskor belső monológhoz hasonló zsoltszerű vallomások váltogatják egymást. A többnyire finom, elmosódó, helyenként mégis erős, nyers hangokba átsapó versek többsége nehezen nyílik meg, hogy újra megtaláljuk a szavak eredeti jelentését, tisztára kell mosni magunkban őket.

Ez az egyik legfőbb erénye és hátránya is ennek a költészetnek. Óriási felelősséget vállal ezzel ugyanis magára a költő. Nagyon nehéz megtalálni azt az egyensúlyt, amely modern megszólalásmód és a nagy, nehéz szavaink között feszül. Iancu Laura – mellőzve a modernség utáni megszólalásmódot – teljes egészében kizárja az ironiát és a humort, így a romantikusság terhét viselő szavak „játékba hozása” csak olyan komoly, következetes szigorúsággal működhet, ahogy azt Iancu teszi. Helyenként óhatatlanul átcússzik egy-egy kevésbé pontos, túlbujánzó képbe, így például a *látomás* című versben: „a raktáron nincs már oxigén / bőrömbön vért ont a harmat”. A versek többségében azonban megtalálja azt a keskeny középutat, amelyben pontosan egészítik ki egymást a kihagyásos

szerkesztésmódú, csönddel kitágított, sötét képek és a már említett, fáklyaszerűen világító szavaink. Így hívja magával az olvasót a transzcendens távlatok felé, a szavakon túli világba. Miként a kötet címadó versében:

*nyakadról uram a
köldökzsinórt mindennap lecsavartam
buzám nem volt és nem volt váram
tested metszett bőrömbbe falaztam*

*nagy lettél aztán kinőttem magad
idegen asztalról nézed
amint vakolom az eget
eszem a hulló csillagot*

*reggel nem őrsz nem vársz velem
sem buszra sem egy kézre
torkon szorít a túlélő nap
oda vagy minden este*

A versben megszólított Istennek emberi attribútumai vannak. Emberi jellege még nagyobb hangsúlyt kap azáltal, hogy egy ideig a lírai én része volt, sőt szinte vele azonosná vált: „kinőttem magad”, nem *engem*, nem is *minket*, ezzel is jelezve, hogy a bőrébe ágyazott test az ő testével lett azonos. Ha ezt az emberi fejlődés szakaszaival vetjük össze, ez az időszak azonosítható a gyerekekkel. Ezt támasztják alá a haza és a vár szavak. Ki más élhetné át a hazátlanság érzését, ha nem az, akitől már gyermekkorában elvették valahova tartozásának alapját, a nyelvét? Vára pedig leginkább a királylányoknak szokott lenni, akikért a királyfi harcol a hétfejű sárkánnyal, magyarán a gyermekkorban lehetett volna vára a versbéli ének, ha már ekkor nem tapasztalta volna meg azokat a kijózanító nehézségeket, amelyek Isten mellett tartották, s amelyek további gyötrődésekben folytatódna a második versszakban: „vakolom az eget”, „eszem a hulló csillagot”. A harmadik strófában aztán megérkezünk a jelenbe, a költő hétköznapiabb jelenetekbe helyezi magát és az Istent, aki mindeközben egyre hatalmasabb lett, és egyre távolabbra ke-

rült, már szinte nincs is sehol. Talán meg is halt már, ez lenne a logikus sorsa egy ilyen emberszerű Istennek. A megszólíthatósága az egyetlen, ami megmaradt belőle, bár visszajelzés nélkül marad minden szó, mégis csak ebben talál vigaszt a költő.

A versek többször reflektálnak a nyelvi kifejezés nehézségeire. A költőt is gyötri a kétség, hogy megtalálja-e valós jelentésüket, hogy valóban méltók-e hozzá a szavak. Alázattal és szinte vallásos félelemmel fordul a kifejezés, az írás nehéz küldetése felé. Igen gyakran összekötődik a szó, az ige Isten szavával, s valódi jelentése kimondatlan, néma marad. Reflektálva az írásra, a hírvivők nehéz keresztjével, a kimondhatatlan megfogalmazásával küzd több helyütt is: „azt az imát már nem / mondom / nem hisznek bennem a / szavak” (*körös körül*), „egyetlen szót ismerek / nem mondtam ki nem árult el soha” (*nem mondtam ki soha*), „Betűket írtál lenn a porban / Hogy lehetséges ez? – kérdezem. / Tömegek sírtak én felettem: / Keljek, szedjem szavaid. / S én vad viharként / Dúltam széjjel / Kérdésem,

álmom, életem. / Vonalaidra ráfeküdtem: / Írj tovább, Istenem!” (*A názáreti*).

Istenképe az előző kötetekből is felismerhető hideg, távoli Istent ábrázol, akinek hiánya valami keserű vágyódásban és haragban nyilvánul meg. „Isten néz olykor / hiába gyújtunk néki fényt / nem zavarja agóniánk” (*agónia*), vagy a *tudom, tudod* című versben. Mégsem tud tőle elszakadni, mindig visszatér hozzá, hol halk imával, hol vádló haraggal, de legőszintebben mindig a verssel, mert ez az egyetlen, ami betakarhatja.

Alapérzése mindvégig a magárahagyatottság, az elveszettségéből fakadó bizonytalanság, s csak ritkán enged meg magának olyan megnyugvást, mint a *remény* című gyönyörű versben. Az Istentől, társaktól elhagyott, kereső lény körül minden motívum a hiányt ismétli, egyetlen hű társa az írás marad, miközben kaleidoszkóp-költészetének fényes üvegdarabkái újabb és újabb képekké rendeződnek az olvasóban.

UGHY SZABINA

Szellemi élmény

Székelyföld Évkönyv, 2010

Székelyföld című csíkszeredai folyóirat szerkesztői idei Évkönyvük részére aligha választhattak volna célszerűbb, vonzóbb témát, mint amit így pontosít a vastkos, több mint 400 nyomtatott oldal terjedelmű kiadvány bevezetőjének címe: „Székelyek a történelemben.” „A 2010-es Székelyföld Évkönyv kronologikus sorrendben szerkesztett válogatást tartalmaz a Székelyföld folyóirat eddigi 13 évének történelmi tárgyú írásaiból” – tájékoztat a bevezetőben Molnár Vilmos, a kötet egyik szerkesztője. (Lövetei Lázár László a másik szerkesztő.)

S így folytatja: „Több száz tanulmány közül kellett kiválasztani az alábbi huszonnégyet, a teljesség igénye nélkül [...] A székelység történelme szorosan összefügg a magyarság mindenkori történelmével. Ha vészhelyzet volt, a magyarság mindig számíthatott a székelységre. Valahogy úgy, hogy mindig osztoztak a rosszban, de nem mindig a jóban [...]”.

Ez hát a tárgyja ennek a nagyon időszzerű, nagyon hasznos erdélyi Évkönyvnek. Minden írás, ami benne foglaltatik, szorosan kötődik a székelység viharos múltjának,

közelmúltjának meghatározó erejű eseményeihez. S a nyitány mindjárt a legizgalmasabb ide vonatkozó kérdéskörrel ragadja meg az olvasók figyelmét. Kristó Gyulának, a jeles kutatónak *A székelység eredete* című tanulmánya található az összeállítás élén. Így indítja írását a szerző: „A székelység eredetének kérdése Kelet-Közép-Európa korai történetének egyik legtöbbet vitatott, nyugvópontra máig nem jutott problémája. Azt lehet mondani, az egyáltalán gyanúba fogható népek, szinte kivétel nélkül, felmerültek már a székelyek őseiként. A legrégebbinek tekinthető hun eredet mellett szóba került a székelyek ősi magyar, továbbá volgai bolgár, onogur, kavár (azaz kazár), besenyő, gepida, avar, román származása is [...]. A dolgozat címében feltett kérdésre, hogy milyen eredetűek a székelyek, több körülmény együttes mérlegelése után eléggé egyértelmű választ adhatunk: a székelyek török eredetűek, akiknek története a (nyugati) türk birodalom koráig (a VI–VII. századig) nyomozható vissza, s akik utóbb a volgai bolgárokkal éltek együtt, majd a IX. században a magyarokhoz csatlakoztak” – olvashatjuk Kristó Gyula érdekesítő tanulmányában. Lesznek (vannak) opponensei ezen a területen Kristó Gyulának is. Ami természetes...

Éppenséggel csak említeni tudom – címekkel – az *Évkönyv*ben található székely tárgyú írások egy részét a változatosan gazdag tartalom érzékeltetése végett. Szekeres Lukács Sándor *A székely jogról*, valamint Hunyadi Mátyásnak a székelyekhez fűződő kapcsolatairól értekezik ezúttal; Demény Lajos *A fejedelemkori székely népesség-összeírások számbavétele és kiadása* című tanulmányával van jelen az összeállításban; Szőcs János a románok Csíkszékbe való betelepülésének kialakulásáról közöl igen-igen figyelemre méltó, a történelmi igazságot megvilágító adatokat. Hadd idézzem írásának bevezető szavait: „Csíkszék területén a Bethlen Gábor-féle 1614-es, a minden rendű és rangú családfőt számba vevő összeírásakor a fejedelem küldöttei, a komisszá-

riusok egyetlen olyan települést sem találtak, amelynek számottevő, a népesség többségét vagy jelentős hányadát alkotó román etnikumú lakossága lett volna. Mégis többször elhangzott s elhangzik ma is az a »megállapítás« vagy inkább »kinyilatkoztatás«, hogy az itteni román népesség elődei alkották Csíkszék őslakosságát, és valamikor nagy számban éltek volna itt.” A szerző hiteles levéltári dokumentumok idézésével világít rá a Csíkba – a Székelyföldre – való egykori román jobbágytelepítések tényeire. Csíkszék területén – mondja a szerző – a legrégebbi román település a Gyergyói-medencében levő Vasláb, amely a gróf Lázár család birtokán létesült 1660 táján. Moldvai származású román jobbágyok voltak Vasláb mai lakóinak ősei. Több mint beszédes adatok ezek a Székelyföld etnikai viszonyainak múltját illetően!

Az évkönyv szerzőinek hosszú sorából nyilván nem hiányoznak azok a jeles erdélyi/romániai történészek, akiknek életművében központi helyet foglal el a székelység múltjának vizsgálata. Közéjük tartozik például Egyed Ákos, akinek itt *A közös teherviselés alkalmazásának kérdései 1848-ban a Székelyföldön* című tanulmánya látott napvilágot. Imreh István *Szárba szökkent elvetett mag* című írása ugyancsak 1848 erdélyi, székelyföldi eseményeihez kapcsolódik.

Közelebbi idők történéseit tárgyalva: Csóti Csaba az 1916-os román támadás menekültügyi következményeiről értekezik, Gottfried Barna a Székely Hadosztály 1918–19-es szerepét mutatja be, Antal Gábor a nemzetiségi-kisebbségi jogok következetes védelmezőjéről, dr. Pál Gáborról ír az *Évkönyv*ben, Nagy Mihály Zoltán és Vincze Gábor Észak-Erdély másodszeri „felszabadulásának” előzményeit tárgyalja, Gagy József az egykori Magyar Autonóm Tartomány születéséről, Gazda József az erdélyi 1956-ról, Tófalvi Zoltán a székely mártírokról szól tanulmányában.

Elhangzott a szó címmel Táncoz Vilmos a 2004. decemberi, magyarországi gyászos

népszavazásról mondja el véleményét, kiemelve, hogy „Erdélyország magyarsága és főként annak magyar ifjúsága illúziókat táplált tehát. A szociális és lelki bajokkal küszködő, önmagában sem bízó, megzavarodott kis Magyarország pedig néhány dolgot végzetesen félreértett.” Ezekről beszél a szerző – félreért-

hetetlenül, erdélyi, székelyföldi nézőpontból szemlélve a történeteket.

Úgy vélem, nem csak Erdély földjén, nem csak a Hargita tájain lehet maradandó szellemi élmény ennek az *Évkönyvnek* a figyelmes olvasása...

NAGY PÁL

Puskás-csel

A Hitel júniusi számának szerzői

Ablonczy Balázs (1974) Budapest
Ablonczy László (1945)
 Budapest
Bene Zoltán (1973) Szeged
Bereti Gábor Miskolc
Domonkos László (1951)
 Budapest
Dusa Lajos (1948) Debrecen

Gazda József (1936) Kovászna
Gy. Szabó András (1953)
 Budapest
Jámborné Balog Tünde (1938)
 Makó
Kelemen Lajos (1954) Kaposvár
Magyari Barna (1965)
 Szeghalom

Molnár Edit (1933) Budapest
Nagy Pál (1924) Marosvásárhely
S Sturm László (1967) Budapest
Szegedi Kovács György (1959)
 Sárszentmihály
Szikra János (1954) Pátka
Tarbay Ede (1932) Budapest
Ugby Szabina (1985) Budapest